

MĀRTIŅŠ ZELMENIS

VEĻU LAIKA
PASTĀSTI

© Mārtiņš Zelmenis 2004

© Eraksti 2004

ISBN 9984-771-21-0

6 lpp. / ~ 0,12 MB

Mārtiņš Zelmenis

Veļu laika pastāsti

Katra laimei, mēdz tagad teikt, daudz no svara ir tas, cik bieži viņš runā ar mirušiem. Tas nekas, katrs runā savādāk. Tas ir kā sapnī. Nevis tā, kā klusē. Lai klusētu savādāk nekā citi, tur vajag krietnu aknu; runā savādāk, katrs savādi; tiklab jauši, cik nejauši. Nejaušības turklāt reizēm iekrīt tik precīzas. Ņem kaut vai pārteikšanos un to, cik viens otrs jociņš var izrādīties nopietns. Es nedomāju kādu prastu sirds izkratīšanu, savu nelaimju pārcilāšanu sirds dziļumos vai samērojot ar svešām nelaimēm kā tad, kad sēdi pie kāda tuva aizgājēja kapa, bet var jau arī tā. Šķiet, aizgājušie tomēr runā citu valodu. Savādāku. Savā starpā noteikti. Ja vaigā viņus neredz, var sajust skatienus, acis tumsā. Vai vari sajust viņu acis? Kaut nejauši, vai jūti, kā viņi pēta tevi? Kā tev šķiet, kādas tās acis ir? Nu. Kādas ir tavas paša acis. Veries tumsā, cik lien, un ko tur ieraudzīsi? Ļoti daudz, protams, ļoti daudz tumsas. No tumsas mēs nākam, un par pīšļiem paliekam. Tas tak vai aklam redzams.

Cita lieta par gaišām acīm, un tikpat patiesa, ir tā, ka Lielā piektdienā dzimušie spēj redzēt bērnieku vidū visus tos miroņus, kas ēd un dzer līdz ar bērniekiem no vieniem un tiem pašiem traukiem un turklāt staigā kā tādi susuri pa galdiem, un arī tikko apglabātais mironis līdz ar visiem. Rokrokā. *Tāds ar tādu saderēja*. Kā mūžā viss tomēr atkārtojas. Piedzimst viens, tad piedzimst otrs —

Vienai mātei, ko es labi pazinu, viens dēls bija dzimis Lielā piektdienā un, kad otrs puika saslima, viņš vienvakar sauca: *Skat, mamm, kas pulka eņģelišu ap brālīša gultiņu!* — un, ko domā, pēc dažām stundām brālītis pagalam gan.

Un to man sveša māte arī stāstīja, ka Krusta kalnā vienai meitai nocirsta galva; nu, šā un tā, tā meita bijusi piedzīvājusi bērnu, bet ar to vien nepalicis, un pašā dienvidū ogotājiem un žagaru lasītājiem toviet, kur meitai cirsta galva, nocirstā galva rādījies, uz riņķi vien dancojusi, un malusi kā negudra:

— Maukas bīš, maukas būs! Maukas bīš, maukas būs! Maukas bīš, maukas būs! Maukas bīš, maukas būs!

Tas tāds krietns solījums. Tiem, kas lasīja ogas, sēnes vai čiekurus, varbūt nemaz nerūpēja tās maukas. Protams, uz to var raudzīties no otras puses. Pasapņot. Vai nu tā vajadzēja ar to galvu. Tak tomēr pirmiņ bija cilvēks; cilvēks — dzīvs, ar visu, kas tādām klātu piederas. Ir ko tā nabaga mazā dzīvībiņa iesāka bez mātes, kam varbūt vienkārši sirsniņa patrāpījās tāda žēlīgāka, ka neprata atteikt? Sirds tak arī piederas pie visa, un tā ikdien veidojama kā māli, māla sirds: tāda nelieta, kas jādedzina vai visās pekles ugunīs, lai cietētu, un ij tāda saplīst. Jaunu neviens nedod. Ko iesākt, arī nesaka. Saka tik: *Maukas bīš, maukas būs!* Taisnību saka, kur ta šīs paliks, un ar sevi tak jātiek pašam galā, kā proti. Vienādi vai otrādi. Vai vēl kā savādāk. Jāprotas nest savu nastu likumu likumiem, tak izlikties taisnam. Ko iesākt, neviens priekšā nesaka; nesaka, tik to liek noprast, ka neviens taisnības pratējs, neviens pēkšņs atklājējs no taisnības vien nav sācis staigāt taisnākus ceļus, nav sācis taisnāk staigāt, vai ne? Taisnības jājējs. Taisnāks izslējies. Kā labāk un vienkāršāk atteikt, to arī nesaka. Kā pasūtīt. Tiec pats galā, kā proti. Skaidrs jau, kāpēc to beztēva dzīvībiņu atstāja bāreņos: lai netiklības piemērs ik dienu nerēgotos viņa jauno acu priekšā. Jaunība, padoma trūkums, un nāvītei par to nav daļas. Nesaka, tikai atsaka. Arī tā bijuse un būs. No tumsas mēs nākam, un viņas dēļ par pīšļiem paliekam. Dažbrīd šķiet, diezko daudz vis mēs, dzīvajos būdami, neprotam. Apstāvēt, izvadīt, dzelkšņus atceļā mest, lai gari nejaudātu atrast atpakaļceļu uz mājām, kā mēris, tas arī lai nenāk, lai paliek

kapos. Ceram, ka nenāks; domājam, rīt arī būs diena; kāda tā būs — vai jaudāsim aprakt savus mirušos, un kas mūs apraks? Vai tādi būs atlikušie?

Esmu dzirdējis stāstām arī šo to citu, vadzi, to parasti neviens mācītājs tev neteiks, bet patiesība ir tāda, ka velns ellē tomēr neņem pašas ļaunākās dvēseles, un tāpēc tās joprojām maļas pa pasauli. Veļi? Nu, veļi. Sauc, kā gribi. Jā, maļas pa pasauli. Kas to nav pieredzējis, kas to nepieredz, kas vēl nepieredzēs. Kā pasaulē sarodas aizvien vairāk un vairāk nepieņemtu dvēseļu.

Kādas nu ir tavas paša acis? Drusku savādākas jau ir. Pēc tam, kad redzēti augstum augsti kungi ir viņu kalpi izceļamies iz kapiem kā ēnas, nu gluži bez miesas, nesaistītiem kauliem, pavasari rūgušu mālzemju izstaipītām dzīslām — vai daudz tur atliktu, ko vēl iztēloties redzamu, par ko brēkt un no kā būties. Prom, prom viņi ir, tie vairs neies garum garos garu gājienos, cits aiz cita un cits citam plecu pie pleca kā gājuši kaujaslaukos, jo laikā, kad visi esam tikpat kā piebiedrojušies vairākumam, tak nav jēgas cerēt, ka viņi, ko neviens velns nerauj, varēs mirušos un dzīvos saistīt ij nejaušām, ij dzelžu saitēm. Arī no mirušiem tas prasa sparū. Kur ņems, ja garam gars izkūpējis? Es varu vai apzvērēt, ka, jo mazāk ciešas miesas atliek redzams un jo mazāk būtu, par ko brēkt un no kā būties, jo lielāka acu bolīšana, brēkšana un bīšanās tur iznāks. Acis mainās daudz straujāk nekā sirdis, vari man ticēt.

Pasaule šķiet plašāka par pašu pagastu, tak, kur pagriezies, tur izstaipīti veļi jau priekšā. Ja ieraugi tādus, vari sev kniebt sānos, lai pārbaudītu, ka nesapņo, cik uziet, cik uziet. Vienalga, duj nedzimuši bērni, abas meitenītes laikam, vēl tagad kā manā jaunībā pa pusnaktīm dej uz silmalas atmatas ap to vietu, kur kupica, kur tēvs kāvis nelaulāto māti, savu atstātu brūti. Solis pa labi, divi soļi pa kreisi — tā deļa apkārt tai likteņa nolēmētai vietai ir vienkārša, un tik ilgi tie skuķi to darīs, kamēr viņu mūžam noliktais laiks būs pagājis. Pēc tam, tad gan viss rimsies, apstāsies, un, vari man ticēt ij to, ja arklis kādreiz arī uzgriezīs augšup kādus laika un mālu brūninātus kaulus, tad, neviena cilvēka galvaskausa neredzējis, arājs tik notrauks sviedrus un dzīs vagu līdz tīruma otrai malai, neko pie atraduma daudz nepiedomādams. Tu to meklēji, tu gribēji pārliecināties par savu drosmi, nu, kamēr neesi nobiedēts kā diegs un balts kā palags, pasteidzies, vēl viņas dejo. Pilnmēnesī visu labi var apskatīt pa lielu gabalu.

Nu, citi tie ilģi, veļi — sauc, kā gribi — tie uzmācas kapsētu tuvumā, bet arī citās vietās, ja kāds cilvēks iet vai brauc viens pats. Gan jau tev laimēsies. Tikai izaicini likteni gana neatlaidīgi. Esi viens, esi tajā vietā, un viss, gana, neko citu nevaig, ar to pietiek. Tumšs mežs, nevienas dzīvas dvēseles apkārt — Dieviņš vien zina, kad tevi atradīs aizgūtnēm pārplīsušu sirdi. Ja atradīs. Ja lapsas un vilki būs izsalkuši, drošvien neatradīs neko daudz. Jāzina tik, kur iet. Mūskapos, piemēram, rādās ārsts un mācītājs: ārsts kādu nozāļojis, mācītājs kādu dzīvu apglabājis. Kam negadās, tā tagad saka. Krietni rādās; nebūt ne sapņos. Ja sirds nepārplīst, ja iztur, var pat sanākt smieklī nelaikā, un tad tu uz visiem laikiem pārstāsi viņus redzēt. Divpadsmitos tā lēni un svinīgi šis iznāk no kapa un nostājas savam kapam blaku vienā noteiktā vietā uz kapsētas vaļņa, un itin kā gaida, bet neko nedara, tikai stāv. Viens laiciņš paiet, tad no kapa iznāk ārsts, nostājas uz tā sola, kas pie kapa nolikts, un tad lec zemē. Izklaidējas līdz rītam. Cits pa krogiem, cits pa kapsētām. Katram tiek pa prieciņam. Tā lūk, viņš ir patiesībā, jo patiesībā velns ir cimperlīgs kā jauna meita: ne sitams neņem un neņem pašas ļaunākās dvēseles, un tām nabadzītēm cits neatliek kā malties pa pasauli. Netiek šīs nost. Veļas kā tādi kamoli. Maldās miglā visiem par biedinājumu. Nav viņām miera, nav. Pašas sev nedod. Nevar laikam. Izstaipītām dzīslām mieru saturēt.

Sirdis tak veido kā kuras katrus citus mālus; māla sirdis ir tāda nelieta, kas jādedzina pekles ugunīs, lai cietētu. Gadās, ir tāda vienotram saplīst. Miera vējos. Vai tad jaudāsim aprakt savus mirušos, kas mūs apraks, un kas nāvītei daļas par to; tak dīvaini, jo man sāk šķīst, ka mīļajai vecajai nāvītei ir kaut kas aiz ādas. Nesmejies par mani, es pastāstīšu. Par nāvi arī nesmejies, un nesaki, ka viņai nav ādas. Viss viņai ir, pat vēl daudz vairāk ir. Ne tikai āda. Ne tikai tā. Nu jā. Lūk, vienai sievai lielā sērgā nomiris viens mazs puisītis un meitiņa, pati palikusi viņus apraudāt un žēloties debesīm par savu nelaimi; viņa kapos stāv pie bērnu kapa un redz, viena maza meitenīte iet pa kapiem uzmanīgi, rokas plātīdama, līdzsvaru turēdama, kā pa dzīparu staigādama. Sērojošā māte pieklājības pēc apjautājas, ko viņa staigājot tā. Ākstīdamās, tu teiktu.

— Ja tu varētu visus redzēt, kas te guļ, tu arī staigātu tā, jo neviens jau cilvēkiem virsū nekāps.

— Vai manus bērnus arī redzi? Kādi viņi ir?

— Puisītis vienā pusē pie svārka, meitene otrā.

— Kā viņi ģērbti?

— Puisītim zilās biksītes, par vidu maza jostiņa, kājā baltas kurpītes; meitiņai rozā svārciņi, baltas zeķītes un kurpītes. — Tā sieva bērnus bērēm saposusi. Vai tad, to dzirdot vien, nav jāņem kājas pār pleciem, lai tiktū nost no nelāgās vietas, kur, kazi, pastiepsies maza, sažuvusi rociņa un noraus līdzī pazemē. Viens un divi, un nāvei būs vēl vairāk nekā iepriekš. Stāsta jau, ka mātes mīlestība sniedzoties arī tik tālu, bet pats neesu to pieredzējis. Man jau galveno kārtu stāsta, es maz ko, nieku vien esmu pieredzējis savām acīm. Piemēriņ, krustmāte, viņa par piemēru gan bija daudz visa kā pieredzējusi: krustmāte bija no tiem, kam trūkst asu izjūtu kā kuram katram. Veselīgs cilvēks, to es saku. Ir tak reizes, kad kādam laimējas — tāpat kā ir lietas, kas dažiem laimējas vairāk nekā citiem; arī laimes tak mēdz būt dažādas: vai varbūt tomēr ne? Laime vienāda, nelaimes dažādas? Negribas ticēt, bet drosuļiem visiem ir tās drosuļu nelaimes — tāpat kā bailuļiem savas, bailuļu nelaimes. Veseliem veselu, un slimiem slimu nelaimes. Katram savādas. Un mums, tiem pārējiem, atkal savādas, bet tas nav svarīgi. Cits, svarīgāks man tev ir jāpavēsta: reiz nomirusi meita nāca pie savas krustmātes — tāpat vien, ciemos kā daždien, jo krustmāte pret šo laba bijusi — un stāstīja, ka viņiem, veļiem, rītu svētki, rītu bēres. Krustmāte uzreiz kā atmostas, kā spārnos:

— Ai, meitiņ, man arī diktī gribētos redzēt jūsu svētkus, pasaki man, kā lai to izdara?

— Tas maza lieta. Ja redzi jauno mironi vedam, tad uzkāp uz istabas virsu un skaties pa ģēveles gala lodziņu, tad redzēsi. Tikai, kad ieraugi ko jocīgu, tad nesmejies.

Nelika divreiz lūgties. Jauna krustmāte bija vēl toreiz bijusi, kad iekārojusi redzēt tās dvēseles, kas vēl — nu laikam tak dažas pēdējoreiz — maļas pa pasauli — nu, un visu pārējo jau arī. Ieraudzīja citudien bērniekus braucam, un čakli kāpa uz istabvirsu skatīties pa ģēveles lodziņu: bērnieki varbūt verstis divas no kapiem, kad uz ceļa jau savādi mudž: parādās pirmais velis jāšus uz vērša, pēc šī nāk cits uz auna, tad kāds uz āža, uz govus, uz aitas, kazas, cūkas, zoss, pīles, vistas — kas katra bērēm kauts. Kam bērēs nabadzības labad nekas nav bijis kauts, tas kājām. Pēc nāves tāpat kā dzīvs būdams, reizo tik, reizo. Tak īsts nabadziņš izrādās tas, kam bērēs tikai vārītas olas, iedomā to mocību viņam: ne īsti jā, ne ripināties. Nekas, krustmāte turējusies uz goda, visu to burzekņu redzēdama un savā nodabā noskatīdamās. Visa lielā gūzma kustējusies lēni, tomēr it kā steigdamās bērniekiem pretī un, kurš mironis sasniedzis

liķaratus, tas palaidis savu jājamo un sēdies iekšā. Kad rati pilni, jau kāpuši zirgam mugurā — ir tur jau pilns, ķērušies pie pajūgiem, līdz iemaukti, groži, paugas, dzeņaukšas — visi miroņu kā piepīti; jau visi saķērušies, te piejājis kāds uz kliba gaiļa. Pēdējais — kā jau tāds, kam jājamais gauži nepadevies.

— Tavu joku, vai tad tev nu nebij cita ko jāt, kā klibs gailis, — te uzreiz pazuduši miroņi ar visiem jājamiem viņas acupriekšā, tikai zirgs vilcis atspēries. Vai atkārtot, ka velns ellē neņem pašas ļaunākās dvēseles, un tās joprojām maļas pa pasauli. Vai jāšus uz klibiem gaiļiem vai kā citādi, viens pats Dievs to zina.

Bēdīgu stāstu bēdīgu seju vēstīja kāds saimnieks, kas redzējis miroņus, nu, viņš bijis dzimis Lielā piektdienā, tāpēc tā, un tāpēc arī nekad labprāt negājis uz bērēm, bet tad reiz viņa sievas māsa ņēmusi un saslimusi, un, vēl nedēļās būdama, nomirusi. Meitenīti novēlējusi mātai audzināt, un pieteikusi ņemt bērnu līdz uz kapiem. Saimnieks negribējis braukt, bet sieva pierunājusi. Šis jau iepriekš zinājis, ka būs jānoskatās, ko pats nemaz negrib redzēt, bet sievas dēļ ļāvies. Uz bērnu māju saimniece, nu, šim sieva, paņēmusi līdz mazo meitiņu un to glabājusi, kamēr pusdienlaikā bērns sācis snauduļot un ielikts gultā. Saimnieks redzējis, nujā, nomirēja nākusi kā likts ārā no klēts, ieslīdējusi istabā un bijusi jau pie gultas, kur gulējusi meitenīte, pārliekusies pār gultu un zīdījusi bērnu, un pēc tam nomirēja aizgājusi. Asaras ir jāizraud, man teica tas saimnieks, vienalga, no viņām cita labuma nav. Tāpat piens ir jāizdzer, tas jau tam ir domāts.

Kad mironi apstāvējuši, tā atkal rātņi gulējusi zārkā; kad veduši uz kapiem, nujā, saimnieks skatījies, citi miroņi jau nākuši pretī, sēdušies liķa vāgos un, kad tur pietrūcis vietas, sēdušies citos ratos, arī saimnieka ratos jau bijuši pieci vai seši, un zirgam, protams, smagi vilkt. Zirgu žēlodams, viņš kāpis ārā un gājis kājām līdz kapiem. Domājis, kur tie bezmiesīgie var būt tik smagi, dažbrīd smagāki par dzīvajiem. Labāk būtu zirdziņu jūdzis krietnā siena vezumā.

Pie kapiem miroņi izkāpuši, godīgi sagājuši kapu kambarī, līdz ar citiem noklausījušies dievvārdus, pavadījuši jaunienācēju līdz viņas kapa bedrei, tad pamazām izklīduši paši pa savām dobēm. Kad mironu aprakuši, skaidrs, visi bērnieki braukuši mājup, tik saimnieks ar saimniecei beidzami. Labu gabalu jau pabraukuši, kad saimnieks skatījies atpakaļ, un redzējis aprakto nomirēju skrienam pakaļ, tāpēc pieturējis zirgu un rīkojies ap pajūgu, kaut gan tur viss bijis kārtībā — jo negribējis sievai stāstīt. Mirona pieskrējusi un sākusi saimnieces klēpī zīdīt meitenīti.

— Redzi, redzi, kā nu meitenīte pa miegam zīž, — tīri priecīgi teic saimniece, uz ko saimnieks neko. Ko viņš var teikt? Kad nomirēja pazīdījusi savu bērniņu, nostājusies ceļmalā un tur stāvējusi ilgi, arī, kad rati sen aizbraukuši. Saimnieks ko saimnieks; tāda dzīve ar noslēpumu, kurā nevari dalīties, jau nav daždien panesama, es nezinu, vai viņš tagad pats nav kapos.

Kura katra sirds tak sākumā veidojama kā māli, un tāda māla sirds, tāda nelieta, protams, jādiedzina vai pekles ugunīs, lai cietētu. Jaunība, pieredzes trūkums — kas cilvēkiem pašiem, kas nāvītei daļas. Viegli ir iemācīties tās veicamās darbības, mironas iesvaidīt, apstāvēt, izvadīt, dzelkšņus atceļā mest, skujiņas, lai gari nejaudātu atrast atpakaļceļu uz mājām, lai tak vienreiz paliek kapos. Tur apakš zemes miroņiem savs pārraug, kas visus izsūta:

— Tur un tur jāiet, tas un tas darāms; — ja uzraugs jeb kungs — kas viņš nu ir — saka kādam mironim:

— Tev jāiet to un to savu radu aicināt šurp, — tad viņš iet un saka dzīvajam: — Taisies, tev jābrauc līdz!

Miroņu kungs diezkāpēc nekad nesaka taisniem vārdiem: — Tev būs to un to cilvēku mirināt! — viņš saka aplinkus: — Ejiet to un to koku cirst — vai: — Ej to un to lielo mežu cirst! — Tā, kad mirons atnāk kādam dzīvam pakaļ, viņš arī nekad nesaka: — Tev jāmirst, — bet aplinkus: — Brauc līdz! taisies līdz! Zirgi aizjūgti tevi gaida! — un visi nez kāpēc klausu un iet arī. Bet to jau es visu laiku maļu, ka daži iet tikai pusceļu tāpēc, ka velns ellē neņem pašas ļaunākās dvēseles, un vismaz tāpēc jāpriecājas, jo ir cerības, ka tev turpmāk nevaidsēs malties pa pasauli.

Dažāda ir tā malšanās. Itin krietni dažāda. Ij dzīvajiem, ij nedzīvajiem. Kā zināms, kur mājā durvju rāmis taisīts no tādas priedes, kur viens pakāries, tur mēneša naktīs uz tām var redzēt asinis. Krietni jānozīē ar krāsu, lai sarkans nespīdētu cauri. Tā viņš ir, katrs blandās pa pasauli citādā vīzē — un citādā vīzē atgādina par sevi. Rau, tagad arī viņi atgādina sevi, kad es stāstu viņu stāstus.

Ir jau arī lustīgāki stāsti par to pašu. Vienam lāga vīram, bet tādām pavieglākām, skauģis uzlicis lāstu, bet īsti krietnu, nu, vienkārši ieteicis iet uz kapsētu, izrakt kuru katru mironi, izņemt šim iekšas un vietā ielikt teļa iekšas — bet tās miroņa iekšas lai parokot apakš kūts — tad šim klāšoties īsti labi. Vīrs, krietni lētticīgs būdams, paklausījis arī, nemaz neapdomādams, ko sev uzkrauj, cik lielu postu. Pēc tam otrā rītā taisījušies braukt mežā. Pūsis atgāzis ragavas, kas pie kūts pieslietas, un tās tūlīt ar paceltām ilksīm pašas aizskrējušas prom. Todien ceptā maize uzreiz, turpat krāsnī pārvērtusies par īstiem un treknēm zirgu mēsliem; govīs kūtī tikmēr visā galvā māvušas no tā, ka pievilktas pie griestiem, un saimniekam pašam bijis jāiet pie mācītāja un ņemties pierunāt, lai nākot apsvētīt viņa māju. Tikko mācītājs ienācis istabā, aiz griestiem aizspraustais dūcis tūliņ skrējis viņam gar ģīmi un iedūries sienā. Mācītājs tad sacījis saimniekam vienu acīmredzamu patiesību, ka viņš drošvien apgrēkojies pret Dievu. Vīram nekas neatlicis kā nest miroņa iekšas uz kapsētu atpakaļ, bet govīs zemē laidušās, maize cepusies kā maize un ragavas atgriezušās tikai tad, kad arī tiesa vīram uzlikusi krietnu sodu par kapa apgānīšanu. Nu tā, tas gan ir sens stāsts, jo tagad Latvijā drošvien nav drošākas nodarbes par kapu apgānīšanu. Jāzina tikai, ko tu apgānīsi un kad.

Tāds pats nepabeigts un aprauts kā tie pamācīgie stāstiņi toreiz bija tas klusais gads, kad mēris nāca pasaulē. It lēni nāca, blakus stāvēja, nevienam neuzbāzās, lietišķs bija, sākumā viņu nepamanīja. Dienas gāja savu gaitu. Rītdiena vērtās vakardienā, un rītdiena vērtās mūžībā. Beigām piemētās sākums, un var jau apstāvēt, godam daudzus izvadīt, dzelkšņus atceļā mest, cerēt, ka skujiņu dēļ gari nejaudās atrast atpakaļceļu uz mājām. Šodien ir diena, rīt būs diena; tikvien domas: kāda tā būs — vai jaudāsim aprakt savus mirušos, un kas mūs apraks? Vai tādi būs atlikuši? Vai varēsim ar viņiem parunāties?

Beigu galā kāda vella pēc man būtu jārunā ar mirušiem, vai viņiem nepietiek ar to, ka esmu miris runājies ar tiem dzīviem, piķis viņus rāvis? Neko šie man vairs nepateiks; nē, nekā, tā tik šķiet, ka pašam vien būs jārunā. Savā galvā. Ja arī ir reizes, kad laimējas ko dzirdēt, un acis arī jātur vaļā tāpat kā ausis, jo ir lietas joprojām, ko dažiem laimējas ieraudzīt vairāk un labāk nekā citiem, kaut arī sen ir zudusi robeža starp kapiem pusnaktī un laukiem pusdienas saulē. Kas to nav pieredzējis, kas to nepieredz, kas vēl nepieredzēs, kā pasaulē sarodas aizvien vairāk un vairāk nepieņemtu dvēseļu. No tumsas mēs nākam, un viņas dēļ par pīšļiem arī paliekam. Mēs, mirušie, mūsu mirušie, sveši mirušie ir tepat visapkārt, ellē neparauti, jo Lielais Mellais necieš sāncensību savās mājās.